

## POSTANOWIENIE

29 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz

na posiedzeniu niejawnym 29 maja 2024 r. w Warszawie  
w sprawie z powództwa M. U i M. U.1  
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.  
o ustalenie i zapłatę,  
na skutek wystąpienia przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku  
postanowieniem z 6 marca 2024 r., V ACa 710/23,  
o przekazanie do sądu równorzędnego,

**zwraca akta sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku.**

## UZASADNIENIE

Postanowieniem z 6 marca 2024 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku w sprawie z powództwa M. U. i M. U.1 przeciwko Bank spółce akcyjnej w W. o ustalenie i zapłatę, na skutek apelacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z 6 grudnia 2022 r., na mocy art. 48<sup>1</sup> k.p.c. wystąpił do Sądu Najwyższego o wyznaczenie innego Sądu Apelacyjnego do rozpoznania sprawy.

**Sąd Najwyższy zważył, co następuje:**

I.

Zgodnie z art. 48<sup>1</sup> k.p.c., w przypadku wyłączenia sędziego na podstawie art. 48 § 1 pkt 1-4 sąd występuje do sądu nad nim przełożonego o wyznaczenie

innego sądu do rozpoznania sprawy, a sąd przełożony wyznacza inny równorzędny sąd.

Sąd występujący w niniejszej sprawie we wniosku zawartym postanowieniu skierowanym do Sądu Najwyższego nie przedstawił motywów, które sprawiły, że uznał on za celowe wystąpienie na podstawie art. 48<sup>1</sup> k.p.c. o wyznaczenie innego sądu do rozpoznania sprawy. Z akt sprawy zawierającej oświadczenia Sędziów tego Sądu można wnioskować, iż okolicznością tą najprawdopodobniej jest fakt, iż stroną postępowania jest Sędzia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku i to właśnie ta okoliczność uzasadnia wskazane wystąpienie. Z akt sprawy nie wynika jednak, aby wszystkie oświadczenia (zawiadomienia) zostały rozpoznane w trybie art. 52 § 1 w zw. z art. 51 k.p.c.

Wobec braku nie tylko uzasadnienia, lecz choćby zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, powstaje wątpliwość, czy na konieczność wyznaczenia innego Sądu równorzędnego wpłynęła okoliczność (jedna z okoliczności), o których mowa w art. 48<sup>1</sup> k.p.c., czy też fakt, iż Sędziowie Sądu Apelacyjnego zostali wyłączeni bądź podlegali w ocenie Sądu występującego wyłączeniu z mocy samej ustawy, a w konsekwencji nie ma możliwości rozpoznania sprawy w świetle przepisów na zasadach ogólnych.

Nie jest jednak rolą Sądu Najwyższego poszukiwanie rzeczywistych motywów, którymi w razie wystąpienia o wyznaczenie innego Sądu równorzędnego kieruje się Sąd występujący. Już zatem z tego powodu akta sprawy należało zwrócić Sądowi Apelacyjnemu.

Powyższa kwestia pozostaje o tyle istotna, iż, jakkolwiek Sąd Najwyższy ma świadomość rozbieżności występujących w orzecznictwie, nie podziela w tym składzie zapatrywania, iż art. 48<sup>1</sup> k.p.c. obejmuje każdą sytuację, w której wobec sędziego Sądu *meriti* zachodzą okoliczności wskazane w art. 48 § 1 pkt 1-4 k.p.c., a zatem także wówczas, gdy sędzia nie jest wyznaczony do rozpoznania sprawy.

## II.

Artykuł 48<sup>1</sup> k.p.c. nie może być postrzegany jako przepis szczególny wobec art. 44 oraz art. 44<sup>1</sup> k.p.c. w tym znaczeniu, iż w razie zaistnienia przesłanki wyłączenia sędziego na podstawie art. 48 k.p.c. w każdych okolicznościach, bez

względem na obsadę sądu właściwego, wyklucza możliwość wystąpienia o przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu na podstawie art. 44 oraz art. 44<sup>1</sup> k.p.c. Odmienna wykładnia prowadziłaby bowiem do wniosku, iż mechanizm objęty art. 48<sup>1</sup> k.p.c. stanowi w istocie *superfluum* z art. 44 *in princ.* k.p.c. Należałoby bowiem uznać, że przeszkodą rozpoznania sprawy w sądzie właściwym miejscowo jest fakt, iż w sądzie tym orzeka sędzia wyłączony jako *iudex inhabilis* (postanowienie SN z 12 maja 2022 r., III CO 334/22).

Aktualne pozostają w tym zakresie argumenty wskazane w uzasadnieniu postanowień z 23 grudnia 2021 r., I CO 148/21, oraz z 12 maja 2022 r., III CO 334/22. Przede wszystkim rozumienie art. 48<sup>1</sup> k.p.c. jako przepisu wykluczającego rozpoznanie sprawy we właściwym miejscowo sądzie wobec zaistnienia jednej z przesłanek wyłączenia (wobec sędziego – strony niewyznaczonego do rozpoznania sprawy) na podstawie art. 48 k.p.c. prowadziłoby do skutków w istocie równoważnych wyłączeniu od rozpoznania sprawy wszystkich sędziów tego sądu. Aby uznać, że taki równoważny skutek wiąże się z zaistnieniem jednej z przesłanek z art. 48 § 1 pkt 1-4 k.p.c. wobec któregośkolwiek z sędziów orzekających w danym sądzie (jako jednostce organizacyjnej) należałoby wskazać tę okoliczność, tj. orzekania przez sędziego w sądzie, w którym sprawa jest rozpoznawana, jako odrębną w ramach tych, które wymieniono w art. 48 k.p.c. Takiego rozwiązania ustawodawca jednak nie przyjął.

Art. 48<sup>1</sup> k.p.c. nie może być traktowany jako podstawa koniecznej zmiany właściwości miejscowej sądu rozumianego jako jednostka organizacyjna wymiaru sprawiedliwości. W art. 48<sup>1</sup> k.p.c. nie posłużono się terminem „sąd właściwy”, co przemawia za tezą, iż chodzi nie o sąd rozumiany jako jednostka organizacyjna wymiaru sprawiedliwości, lecz o sąd o określonym, na podstawie właściwych przepisów ukształtowanym personalnie składzie, który ma rozpoznać sprawę, a w którym bierze udział sędzia podlegający wyłączeniu jako *iudex inhabilis*. Należy zauważyć, iż w przeciwieństwie do art. 48<sup>1</sup> k.p.c. poprzedzające je i znajdujące się w przepisach o właściwości (a nie o składzie sądu) art. 44-44<sup>2</sup> k.p.c. konsekwentnie posługują się terminem „sąd właściwy”, a zatem w rozumieniu właściwej jednostki wymiaru sprawiedliwości (w oderwaniu od składu).

Ponadto, co do zasady, art. 48 k.p.c. dotyczy wyłączenia sędziego rozpoznającego daną sprawę (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 6 maja 1966 r., I CO 3/66; 2 czerwca 2010 r., II UO 1/10). Z kolei art. 48<sup>1</sup> k.p.c. stanowi o „przypadku wyłączenia sędziego”, skoro zatem co do zasady o wyłączeniu na podstawie art. 48 k.p.c. można mówić w sytuacji wyznaczenia do rozpoznania sprawy, to tym bardziej takiej okoliczności dotyczy art. 48<sup>1</sup> k.p.c.

W sprawie o wyłączenie sędziego (oraz wyłączenie innego sędziego od orzekania o wyłączeniu danego sędziego), sędziowie nie są, obok wnioskodawcy i stron procesowych, *quasi*-stronami postępowania (zob. postanowienie SN z 13 września 2007 r., III CZ 32/07), jakkolwiek w piśmiennictwie i niektórych judykatach podejmowane są próby kreowania przebrzmiałej teorii stosunku procesowego łączącego strony postępowania z sędzią rozpoznającym sprawę, co ma rzekomo uzasadniać brak jego bezstronności (niezależności sądu) z uwagi na określony tryb procedury nominacyjnej, która z uwagi na określony swój kształt – co warto zaznaczyć – przede wszystkim spełniający standard wynikający z zasad państwa demokratycznego i demokracji przedstawicielskiej (art. 2 i 4 Konstytucji RP) w żadnej mierze takiego wniosku nie uzasadnia.

W postanowieniu Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie nie wskazano, by sytuacja opisana powyżej jako okoliczność uzasadniająca zastosowanie art. 48<sup>1</sup> k.p.c. zaistniała.

### III.

Mając na uwadze powyższe, trzeba przypomnieć, iż instytucja wyłączenia sędziego na jego żądanie powinna być stosowana powściągliwie, z uwzględnieniem reguł dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i niezawisłości sędziów. Wyłączenie sędziego ma służyć z jednej strony zapewnieniu urzeczywistnienia gwarancji prawa do sądu, z drugiej jednak nie może być nadużywane.

### IV.

Na prawo do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP składają się ustalone w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasadnicze elementy, które

można określić jako konstytucyjne podstawowe prawa procesowe. Są nimi: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce: niezależnym, bezstronnym i niezawisłym; 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd; 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju organu orzekającego, w tym odpowiedniego umocowania organu rozpoznającego sprawę (zob. np. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 36, s. 209; z 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK ZU nr 4/1998, poz. 50; z 11 grudnia 2002 r., SK 27/01; OTK ZU nr 7/A/2002, poz. 93; z 24 października 2007 r., SK 7/06, OTK ZU nr 9/A/2007, poz. 108; z 12 stycznia 2010 r., SK 2/09, OTK ZU nr 1/A/2010, poz. 1; z 7 grudnia 2010 r., P 11/09, OTK ZU nr 10/A/2010, poz. 128; z 25 stycznia 2011 r., P 8/08, OTK ZU nr 1/A/2011, poz. 2; z 12 lipca 2011 r., K 26/09, OTK ZU nr 6/A/2011, poz. 54; z 15 maja 2012 r., P 11/10, OTK ZU nr 5/A/2012, poz. 50; z 30 września 2014 r., SK 22/13, OTK ZU nr 8/A/2014, poz. 96; z 15 kwietnia 2008 r., P 26/06, OTK ZU nr 3/A/2008, poz. 42; z 18 lipca 2011 r., SK 10/10, OTK ZU nr 6/A/2011, poz. 58).

Zarówno w świetle prawa Unii Europejskiej, jak i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, bezstronność sędziego jest koniecznym składnikiem urzeczywistnienia prawa do sądu. Bezspornie to niezawisłość sędziów ma fundamentalne znaczenie dla porządku prawnego (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Land Hessen, C-272/19, EU:C:2020:535, pkt 45), a to z jej gwarancjami wiąże się dopuszczalność i zakres stosowania wyłączenia.

Niezawisłość obejmuje szereg elementów: 1) bezstronność w stosunku do uczestników postępowania, 2) niezależność wobec organów (instytucji) pozasądowych, 3) samodzielność sędziego wobec władz i innych organów sądowych, 4) niezależność od wpływu czynników politycznych, zwłaszcza partii politycznych, 5) wewnętrzna niezależność sędziego. Poszanowanie i obrona tych wszystkich elementów niezawisłości są konstytucyjnym obowiązkiem wszystkich organów i osób stykających się z działalnością sądów, ale także są konstytucyjnym obowiązkiem samego sędziego (zob. wyroki TK z: 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK ZU nr 4/1998, poz. 52 i 14 kwietnia 1999 r., K 8/99, OTK ZU nr 3/1999, poz.

41). Usunięciu wątpliwości oraz stworzeniu gwarancji bezstronnego wymiaru sprawiedliwości mają służyć m.in. przepisy k.p.c. o wyłączeniu sędziego (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 4 grudnia 1969 r., I CZ 124/69; z 7 listopada 1984 r., II CZ 117/84).

Wymagania niezawisłości i bezstronności sądów stanowią integralny element sprawowania wymiaru sprawiedliwości, wchodzą w zakres istoty prawa do skutecznej ochrony sądowej oraz prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego (wyroki TSUE: z 4 lutego 1999 r., Köllensperger i Atzwanger, C-103/97, ECLI:EU:C:1999:52, pkt 20–23; z 15 czerwca 2000 r., Dorsch Consult, C-237/98, ECLI:EU:C:2000:321, pkt 36; z 29 listopada 2001 r., De Coster, C-17/00, pkt 18–21; z 19 września 2006 r., Wilson, C-506/04, EU:C:2006:587, pkt 53; z 9 października 2014 r., TDC, C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 32; z 25 lipca 2018 r., Minister for Justice and Equality, C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, pkt 48, 63, 66; z 24 czerwca 2019 r., Komisja/Polska, C-619/18, EU:C:2019:531, pkt 58, 74; z 19 listopada 2019 r., A.K. i in., C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, pkt 120, 123, 134; z 26 marca 2020 r., (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Simpson/Rada i HG/Komisja, C-542/18 RX-II i C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, pkt 70, 71; z 2 marca 2021 r., A.B. i in., C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 116; z 20 kwietnia 2021 r., Repubblica, C-896/19, EU:C:2021:311, pkt 51; z 15 lipca 2021 r., Komisja/Polska (system odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów), C-791/19, EU:C:2021:596, pkt 58; z 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C-487/19, EU:C:2021:798, pkt 108; z 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:931, pkt 66, z 29 marca 2022 r., Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, pkt 94; z września 2023 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România”, C-216/21, ECLI:EU:C:2023:628, pkt 60; zob. również wyrok ETPC z 26 października 1984 r. w sprawie De Cubber przeciwko Belgii, ECLI:CE:ECHR:1984:1026JUD000918680, § 24). ETPC wskazał w szczególności, że bezstronność sędziego można „badać na różne sposoby”: należy dokonać rozróżnienia między „podejściem subiektywnym”, czyli dążeniem do ustalenia osobistego przekonania sędziego w sprawie, a podejściem obiektywnym, czyli ustaleniem, czy sędzia zaoferował gwarancje wystarczające do wykluczenia

wszelkich uzasadnionych wątpliwości w tym zakresie” (wyrok ETPC z 1 października 1982 r., w sprawie Piersack przeciwko Belgii, ECLI:CE:ECHR:1982:1001JUD000869279, § 30). Bezstronność zwykle oznacza brak uprzedzeń lub stronnictwo, a w tym zakresie nawet pozory mogą mieć pewne znaczenie (zob. wyrok ETPC z 17 stycznia 1970 r., Delcourt, ECLI:CE:ECHR:1970: 0117JUD000268965, § 31).

#### V.

W tym kontekście warto przypomnieć podstawowe systemowe (ustrojowe) założenia co do dopuszczalności i mechanizmu wyłączenia sędziego.

Po pierwsze, o konieczności przekazania sprawy innemu sądowi równorzędnemu na podstawie art. 44<sup>1</sup> k.p.c. nie przesądzają ewentualne przesłanki do wyłączenia sędziego od rozpoznania sprawy w stosunku do części, nawet istotnej, sędziów sądu występującego, gdyż podstaw jego stosowania nie należy utożsamiać z podstawami wyłączenia sędziego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 19 listopada 2020 r., V CO 213/20; z 16 marca 2023, III CO 1264/22).

Po drugie, w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka należy zakładać profesjonalizm i etyczne postępowanie sędziów rozpoznających sprawę. Wniosek o istnieniu obiektywnie uzasadnionych obaw co do braku bezstronności sędziego powinien być uzasadniony co najmniej obiektywnymi (obiektywnie uprawdopodobnionymi) wątpliwościami strony (tzw. doktryna postrzegania względnie pozorów, ang. *the appearance of independence and impartiality*). Wymaga tego założenie niezależności i obiektywnej bezstronności (ang. *the requirement of independence and objective impartiality*, zob. np. wyrok ETPC z 6 listopada 2018 r. w sprawie Ramos Nunes de Carvalho e Sá przeciwko Portugalii (Wielka Izba), nr 55391/13, ECLI:CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, §§ 154-156; zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 12 maja 2022 r., III CO 401/22). Bezstronność oznacza neutralność, dystans wobec stron (uczestników) postępowania (zob. np. wyrok TSUE z 19 września 2006 r., Wilson, C-506/04, EU:C:2006:587, pkt 53).

Ponadto, wyłączenie sędziego może nastąpić wówczas, gdy istnieje uzasadniona wątpliwość co do niezależności Sądu od czynników zewnętrznych oraz neutralności w odniesieniu do sprzecznych (ścierających się) ze sobą interesów (wyroki TSUE: z 19 września 2006 r., *Wilson*, C-506/04, EU:C:2006:587, pkt 53; z 9 października 2014 r., *TDC*, C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 32; z 25 lipca 2018 r., *Minister for Justice and Equality*, C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, pkt 66; z 19 listopada 2019 r., *A.K. i in.*, C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, pkt 123; z 2 marca 2021 r., *A.B. i in.*, C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 117; z 20 kwietnia 2021 r., *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311, pkt 53; z 6 października 2021 r., *W.Ż.*, C-487/19, EU:C:2021:798, pkt 109; z 16 listopada 2021 r., *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in.*, od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:931, pkt 67; z 29 marca 2022 r., *Getin Noble Bank*, C-132/20, EU:C:2022:235, pkt 95; z września 2023 r., *Asociația „Forumul Judecătorilor din România”*, C-216/21, ECLI:EU:C:2023:628, pkt 65). W kontekście orzecznictwa ETPC i TSUE trzeba przy tym zauważyć, że Trybunały te nie tylko nie dysponują kompetencjami w zakresie orzekania o prawidłowości powołań sędziów (podobnie zresztą jak – z uwagi na treść art. 7 Konstytucji RP – żaden organ polski, w tym żaden sąd), ale nigdy o wadliwości takiej czy też nieważności powołania na urząd sędziego nie orzekły.

To, czy w konkretnej sprawie istnieją obiektywnie uzasadnione wątpliwości, zależy w dużej mierze od okoliczności sprawy. W tym względzie należy wziąć pod uwagę szereg czynników. Nie można z góry zakładać, iż w rozpoznaniu sprawy sędziego może kierować się ocenami subiektywnymi, zamiast obowiązującego prawa lub by jego decyzja procesowa miała być poddana jakimkolwiek naciskom zewnętrznym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 7 grudnia 2016 r., II UO 6/16; 23 grudnia 2021 r., I CO 148/21; z 12 maja 2022 r., III CO 401/22). W zakresie rozpoznawania spraw sędziego nie jest, a przynajmniej nie może być podporządkowany wpływom, naciskom zewnętrznym ani poleceniom czy też wskazówkom nie tylko ze strony władzy ustawodawczej bądź wykonawczej lub ich przedstawicielom, ale również organów administracji wymiaru sprawiedliwości. Nie może istnieć strukturalna zależność sędziego od hierarchicznych dyspozycji (zob. postanowienia SN: z 8 listopada 2006 r., III CZ 77/06; z 13 września 2007 r., III CZ



31/07). Ważne jest, by sędziowie byli chronieni przed ingerencją lub naciskami z zewnątrz (także w samej strukturze władzy sądowniczej), które mogłyby zagrozić ich niezawisłości i bezstronności. Normy mające zastosowanie do statusu sędziów i wykonywania przez nich obowiązków powinny umożliwiać w szczególności wykluczenie nie tylko wszelkiego bezpośredniego wpływu w postaci zaleceń, ale również bardziej pośrednich form oddziaływania, które mogą zaważyć na decyzjach danych sędziów, i w ten sposób pozwalać na niedopuszczenie do braku widocznych oznak niezawisłości lub bezstronności tych sędziów, który to brak mógłby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w jednostkach w społeczeństwie demokratycznym i w państwie prawnym (wyroki TSUE: z 2 marca 2021 r., A.B. i in., C-824/18, EU:C:2021:153, pkt 119, 139; z 18 maja 2021 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România” i in. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 i C-397/19, EU:C:2021:393, pkt 197; z 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C-487/19, EU:C:2021:798, pkt 110; z 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:931, pkt 69; z 29 marca 2022 r., Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, pkt 96; z września 2023 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România”, C-216/21, ECLI:EU:C:2023:628, pkt 65). Oddziaływanie takie nie może być realizowane w drodze nacisków ani presji ze strony żadnej z władz – ustawodawczej, wykonawczej ani sądowniczej, a tym bardziej ze strony osób, które z nadania władzy wykonawczej sprawują czynności administracyjne w sądach.

Niedopuszczalne jest w związku z tym kreowanie poza ściśle wyznaczonym zakresem wynikającym z właściwych norm prawnych i wydanych na ich podstawie prawomocnych względnie mających moc powszechnie obowiązującą orzeczeń (Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sądu Najwyższego, względnie sądu rozpoznającego środek odwoławczy w sprawie) instrumentów nacisku czy wskazówek poprzez instrumentarium procesowe, tj. w drodze czynności podejmowanych zarówno w innych składach, jak też w danym składzie, w którym określony sędzia orzeka. Tym samym orzeczenia nie mogą być instrumentem służącym eliminowaniu sędziego ze składu bez

istnienia przesłanek wynikających z ustawy (przykładowo – poprzez jako kreowanie podstawy wyłączenia sędziego okoliczności jego powołania, zob. np. wyroki TK: z 2 czerwca 2020 r., P 13/19, OTK ZU 45/A/2020; z 23 lutego 2022 r., P 10/19, OTK ZU poz. 14/A/2022; zob. np. postanowienia SN: z 18 listopada 2022 r., II CSKP 205/22; z 25 listopada 2022 r., III CZ 329/22; z 25 listopada 2022 r., III CZP 113/22; z 25 listopada 2022 r., III CZP 114/22; z 25 listopada 2022 r. III CZ 348/22; z 25 listopada 2022 r., II CSKP 254/22; z 25 listopada 2022 r., II CSKP 420/22; z 25 listopada 2022 r., II CSKP 426/22; z 7 grudnia 2022 r., III CZ 234/22; z 7 grudnia 2022 r., III CZ 256/22; z 7 grudnia 2022 r., II CSKP 360/22; z 7 grudnia 2022 r., II CSKP 263/22; z 22 lutego 2023 r., I CSK 2634/22; z 6 marca 2023 r., III CZ 182/22; z 6 marca 2023 r., II CSKP 216/22; z 17 maja 2023 r., III CZP 114/22; z 17 maja 2023, I CSK 3256/22; z 7 lipca 2023 r., III CB 15/23; z 4 grudnia 2023, I CNP 108/23; z 29 czerwca 2023 r., I NWW 28/23; z 4 grudnia 2023 r., I CNP 108/23; z 10 stycznia 2024 r., I ZB 116/23).

Warto jednak nadmienić, że Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż stosowanie wykładni przez niektóre polskie sądy odwołujące się do okoliczności powołania jako wyłącznej podstawy oceny niezawisłości sędziego może prowadzić do zakwestionowania niezawisłości i bezstronności polskich sędziów powołanych w drodze konkursów przeprowadzonych przez KRS przed 2018 r., na podstawie wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2007 r., SK 43/06, OTK ZU nr 10/A/2007, poz. 130 oraz 27 maja 2008 r., SK 57/06, OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 63, stwierdzających niezgodność konkursów prowadzonych przez ówczesną KRS z art. 60 Konstytucji określającym zasadę równego dostępu do służby publicznej. W tym miejscu nie ma miejsca na pogłębione analizy tego, czy i w jakim zakresie pozostawałoby to zgodne ze standardem konstytucyjnym.

Kreowanie instrumentów procesowych służących eliminacji sędziego z wyznaczania go do rozpoznawania spraw oznacza nadużycie kompetencji, co mogłoby być wykorzystywane w szczególności w celu przekazania danej sprawy konkretnym sędziom z pominięciem innych sędziów lub też w celu wywarcia nacisków na wyznaczonych w ten sposób sędziów (wyrok TSUE z 15 lipca 2021 r., Komisja/Polska, C-791/19, EU:C:2021:596, pkt 173).

Rażącym nadużyciem jest wykorzystywanie instrumentu wyłączenia sędziego bez podstawy prawnej bądź poprzez kreowanie podstawy nieistniejącej (np. z powołaniem tzw. uchwały połączonych Izb Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r.), a także z pominięciem wszystkich istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności natury faktycznej i prawnej (np. pominięcie koniecznej oceny zachowania sędziego w toku sprawowania służby, indywidualnych okoliczności mogących uzasadniać wyłączenie z uwagi na charakter sprawy, pominięcie argumentacji natury konstytucyjnej wynikającej z zasady nieusuwalności sędziów, czy też pod pretekstem rzekomego „wykonywania” orzeczeń międzynarodowych trybunałów, które takiej procedurze bez podstawy normatywnej w polskim porządku prawnym nie podlegają, a zatem poprzez przypisanie sobie przez sąd orzekający o wyłączeniu kompetencji polegających w istocie na kreowaniu nieznanej polskiemu ustawodawstwu normy prawnej).

Niedopuszczalność nadużywania wyłączenia sędziego wiąże się także z tym, że przepisy normujące przydział spraw powinny być stosowane w sposób obiektywny i przejrzysty, a tym samym nie mogą być „modyfikowane” z wykorzystaniem instrumentów niesłużących wyznaczaniu składu, co może być co najmniej podstawą do przypuszczeń o pozamerytorycznych motywach wyłączenia sędziego, bez względu na to, czy ma to miejsce z urzędu, na wniosek strony, czy też na żądanie samego sędziego. Tylko w ten sposób zostaje zapewniony obywatelom dostęp do niezależnego sądu, a tym samym spełnione kryterium urzeczywistnienia konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że rozstrzygająca o zasadności wniosku o wyłączenie sędziego jest treść jego oświadczenia (postanowienia SN: z 5 marca 2004 r., I CZ 15/04; z 13 września 2007 r., III CZ 32/07). W postanowieniach z 20 listopada 2001 r., III CO 7/01, z 20 listopada 2001 r., III CO 8/01, oraz z 6 listopada 2002 r., III CO 7/02, Sąd Najwyższy wskazał, że o zasadności wyłączenia sędziego z przyczyn określonych w art. 49 k.p.c. rozstrzygające są wyjaśnienia sędziego, którego wniosek dotyczy. Tym samym okoliczność wymieniona jako uzasadniająca wyłączenie, wskazana w wyjaśnieniu, a tym bardziej w żądaniu wyłączenia składanym przez sędziego, determinuje ocenę dopuszczalności jego wyłączenia. W związku z tym wypada

wspomnieć, że sam fakt pracy w tym samym Sądzie lub znajomość nie stanowiąca relacji osobistej o charakterze emocjonalnym nie stanowią okoliczności, które powinny być traktowane *per se* jako uzasadniające wyłączenie sędziego od rozpoznania sprawy. O wyłączeniu winien decydować nie sam fakt znajomości, nawet o charakterze „osobistym”, lecz taki układ stosunków osobistych, który rodziłby dla sędziego trudność w zachowaniu przez niego bezstronnej postawy w rozstrzyganiu sporu ze względu na emocjonalne nastawienie do danej osoby lub „powiązania wpływające na interesy lub pozycję życiową sędziego” (postanowienie SN z 14 września 1977 r., I PO 15/77). Ocena konkretnych relacji należy oczywiście do sądu. Zgodnie ze stanowiskiem przyjmowanym przez Sąd Najwyższy, „stosunek osobisty”, jaki na podstawie art. 49 k.p.c. pozwala wyłączyć sędziego od rozpoznawania sprawy, musi mieć tego rodzaju charakter, że – na podstawie doświadczenia życiowego – mógłby uzasadniać wątpliwości co do bezstronności sędziego. Z reguły jest to więc stosunek zabarwiony emocjonalnie, stosunki towarzysko-służbowe między sędziami itp., choć nie można wykluczyć także innego rodzaju powiązań między sędzią a stroną lub jej przedstawicielem, jak np. powiązań gospodarczych. Nie można jednak za „stosunek osobisty” uważać każdej „osobistej znajomości” - jak to się potocznie określa, a tym mniej - kontaktów zawodowych sędziego (postanowienia SN: z 26 sierpnia 1994 r., I CO 40/94; z 15 marca 2023 r., I NB 4/23).

W konsekwencji, wniosku co do istnienia okoliczności uzasadniającej wyłączenie sędziego nie można wywodzić na tej podstawie, że sędziego łączy ze stroną stosunek służbowy (zob. postanowienia SN: z 23 września 1965 r., II PO 5/65, Nowe Prawo 1966, nr 4, str. 525; z 12 października 1971 r., I PO 18/71, OSNCP 1972, nr 3 poz. 60; z 26 sierpnia 1994 r. I CO 40/94 OSNC 1995 r., nr 1 poz. 19; z 3 września 2003 r., II CO 11/03; z 11 grudnia 2009 r., V CO 68/09).

Z kolei jeżeli sędziowie podlegają wyłączeniu od rozpoznawania tej skargi z mocy ustawy (art. 48 § 3 k.p.c.), wówczas rozstrzyganie wniosku o ich wyłączenie jest zbędne (postanowienie SN z 11 grudnia 2009 r., V CO 68/09). Wyłączenie sędziego nie może stanowić instrumentu służącego manipulacji co do kształtowania składu sądu przez stronę, ale także nie może być instytucją nadużywaną z uwagi

na pozycję i zapatrywania samego sędziego wyznaczonego do rozpoznania sprawy.

Konstatacji tej nie zmienia fakt, iż Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 24 czerwca 2008 r., P 8/07 (OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 84), orzekł, że „w zakresie, w jakim ogranicza przesłankę wyłączenia sędziego jedynie do stosunku osobistego między nim a jedną ze stron lub jej przedstawicielem ustawowym, pomijając inne okoliczności, które mogłyby wywołać wątpliwości co do bezstronności sędziego, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. Istotne jest bowiem to, czy istnieją tego rodzaju okoliczności, które rzeczywiście uzasadniałyby tego rodzaju wątpliwości. Nie oznacza to jednak dopuszczenia arbitralności rozstrzygania o wyłączeniu sędziego. Każdorazowo rozstrzygając o wyłączeniu sędziego, także na jego żądanie, sąd powinien dokonać oceny tego, czy obiektywnie ujmując, okoliczność wskazana w żądaniu uprawdopodobnia niebezpieczeństwo postrzegania sędziego w konkretnej sprawie jako stronniczego w oczach postronnego obserwatora (prowadzi do powstania w przekonaniu jednostek uzasadnionych wątpliwości co do niezależności sędziego od czynników zewnętrznych oraz jego neutralności względem ścierających się przed nim interesów), przede wszystkim z uwagi na przedmiot postępowania lub relacje łączące sędziego ze stroną bądź uczestnikiem postępowania. Okoliczności takie jednak nie mogą być podstawą kreowania ogólnej tezy o istnieniu braku niezależności sędziego w ogólności (*in abstracto*), tj. jako stanowiące przesłankę wyłączenia sędziego w ogólności we wszystkich sprawach, bez powiązania z okolicznościami konkretnej rozpoznawanej sprawy i mającym być wydanym orzeczeniem. Wówczas bowiem kreowany byłby w drodze wyłączenia niedopuszczalny instrument nacisku i eliminacji sędziów od sprawowania wymiaru sprawiedliwości, co pozostaje w oczywistej i rażącej sprzeczności z art. 175 ust. 1, 178 ust. 1 oraz 180 ust. 1 Konstytucji RP. jako jedna z gwarancji niezawisłości – poza osobą sędziego –również nieusuwalność zapewnia zabezpieczenie stronie jej prawa do sądu, który jest niezależny i bezstronny, co może być urzeczywistnione tylko wówczas, gdy sędzia jest niezawisły (zob. wyroki TK: z 8 maja 2012 r., K 7/10, OTK ZU nr 5/A/2012, poz. 48; z 12 maja 2011 r., P 38/08, OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33; z 17 listopada 2009 r., SK 64/08, OTK ZU nr 10/A/2009, poz. 148;

z 7 listopada 2005 r., P 20/04, OTK ZU nr 10/A/2005, poz. 111; z 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK ZU nr 4/1998, poz. 52).

Warto też zaznaczyć, że w wyroku z 12 lipca 2022 r., SK 13/20, OTK ZU 2022/A, poz. 54, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 49 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim nie normuje wprost wyłączenia sędziego na wniosek strony uzasadniony wyłącznie subiektywną utratą zaufania strony co do bezstronności sądu i obiektywnego działania w granicach prawa, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Na sędzie, rozpoznającym sprawę wyłączenia sędziego, bez względu na to, czy dokonuje się to na wniosek strony, czy też w wyniku zawiadomienia przez sędziego o zachodzącej podstawie swego wyłączenia, ciąży szczególny obowiązek uwzględnienia wszystkich aspektów i okoliczności rozpatrywanej sprawy o wyłączenie sędziego, aby usunąć wszelkie wątpliwości co do bezstronności sędziego, a tym samym wątpliwości co do jego niezawisłości; usunąć nie tylko wątpliwości sędziego i samego sądu, ale także wątpliwości które mogłyby powstać w odbiorze społecznym (wyrok TK z 24 czerwca 2008 r., P 8/07).

Z tych względów Sąd Najwyższy postanowił zwrócić akta sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku celem ustalenia okoliczności uzasadniających wystąpienie na podstawie art. 48<sup>1</sup> k.p.c.

[SOP]